

PROSVETNIDELE

MEDVEDOVA LIRIKA.

DR. IVAN PREGELJ.

Moja pesem ni zgovorna
kakor mehka duša kurtizane,
klenca, trda in osorna
mislim bolj kot čustvom je udana.

(A. Medved v Domu in svetu 1910.)

Ali je lirik Anton Medved še vprašanje? Župančič mu je bridko sodil, da ni pravi pesnik. Župančič že, ki je podobno povedal o Francozih, da imajo samo Villona in Verlainea. Ivan Cankar je cenil Medvedu pesem in lepi, človeški obraz. Sardenko ga je vzporedil ob »realista« Otona kot »estetiškega idealista«. Še so bili, ki so očitali Francetu Lampetu, da je s svojim listom Medveda pokvaril. Medved sam je dvomil, ali je pesnik ali ni, pa se je vendar vzporedil ob »ulivajočem« Ketteju kot stvaritelj, ki »kleše«. (Prim. Iz. Cankar, Obiski str. 13, 134, 135, 174). Slovstvena zgodovina je lepo zaključila, da je »plodni Medved iz Levstik-Cimpermannove pesniške miselnosti, iz epigonstva svoje dobe našel svojo lastno pot«. (Prim. Prijatelj, Slovenska Književnost str. 75, Grafenauer, Kratka zgodovina² str. 260). Kako je Medved »našel svojo pot«, slovstveni študij še ni povedal. Tesen, bolj inciativno vzgojen nego popoln odgovor naj bodo naslednje črte.¹

* * *

Stoji, da je Medved med najbolj plodovitimi liriki našega slovstva pred moderno. Stoji, da je v devetdesetih letih najizrazitejša lirika osebnost ne le v Domu in svetu, temveč tudi ob Ljubljanskem Zvonu. Stoji, da je izrazilo miselnost. Stoji, da je njegova oblika klasicistično pravilna, morda ne le šola in vzgoja, temveč tudi svojstveni »klimatizem«. Cimpermann mu je bil namreč več nego samo učitelj (»Prijatelj moj, učitelj moj« — Dis. 1895). Sorodnega duha sta si bila in okusa. Še je Medvedova pesem nekakšno izpolnjenje v zmislu starejše slovenske idealistične estetike, ki je sam iz nje učil, da »pevec duše vneta zemljanom kaži vzore svete« (Poezije I. 2.) in da je ni umetnosti mimo »umetalnosti v svitu vere« (Silvestrova noč — Dis. 1894). Medved sam se je prav točno spoznal, da je sin svojega časa, »nedomiseln poeet, med dvema dobama viseč« (Epigon — Poezije II. str. 98). Tradicionalizem, da ne ponovim izraza epigonstvo, Medvedove lirike se kaže predvsem v

njegovi obliki. Medved je skorajda izključno kitiški. Pa ni parnasovec, komaj nekaj sonetov je napisal. Gazelo je vzljudil po Cimpermannu in osebnostno iz svojstvenosti svojega umstvenega izražanja. Kakor kitico, tako ljubi Medved tudi rim o. Praznih stikov skorajda ne pozna. Tudi njegov metrum in njegov verz sta tradicionalno shematična. Enjambementja ne ljubi. Njegova pesem je stari patos uvodnega apostrofiranja, retoričnega vprašanja. Nekako šestdeset takih slučajev je najti v »Poezijah« (Prim. P. I. 3, 11, 14, 17, 19, 21, 25 i. t. d. II. 3, 7, 8, 24, 25, 35 i. t. d.). Prevzete dispozicionalne gradbe in kupletne enoličnosti z refrenom je manj, a še vedno veliko (Prim. Poez. I. 4, 6, 15, 26, 27, 29, 37... II. 25, 71, 187). Tudi v tropu in figurah je pokazal Medved pretežno okus svoje dobe in vzgoje. Omenim naj nemoderni zanos atributivnega rodilništva (kesanja kladivo, volje šlem, molitve ključ, megle dvomov, razvaline srca, časa val, pogorišče nad, prevare strup, kesanja ost, upov dim i. p.) in dvozložnega epiteta (jarobujna doba, večnozlate ure, mladozorna srca, otlogromek jek, gostosolzen kes, grenkosladka odpoved, zlogolki svet, bridkomila pesem, svetomirna tla, bojnoslavni čas, temnozrtni obraz, sladkonežna blažič, milotožne črte lica, mnogolistna bukva, breztolažni hipi, mrzlosuhi zrak, toporesna čustva, skalnatoznačajen, zlogovorni, svetojezen). Tradicija so tudi krilatice: zlati dvori (Levstik), uma meč (Cegnar), nesrečnih dni spomin (Stritar), peljala ga je morja daljna cesta, sreče svit, gradovi sanj (Prešeren), v mrtvaškem prti, življenja daritev (Gregorčič), rod za rodom mre (Jenko), smrti želo (cerkveno) i. p., koseskizmi: snež, ljud, sovraž (ne iz stare slovenščine!) i. p., štilizirano stritarjansko orisništvo narave (Prim. Poezije I. 7, 9, 10 i. t. d.) brez živega osebnostnega in nastrojnega impresionizma, pa še literarništvo izraza: stvarnica, poet, srca rane i. p. Tudi vsebinsko je Medved mnogokje vidno epigonski. Zelo številno je njegovo zunanje prigodništvo (Poezije I. 39, 40, 42, 46, 47, 48, 106, 108, 109, 110, Poezije II. 142, 149, 164, 165, Sotrudnikom Dom in Sveta — 1894, Cimpermannu — 1895, Rajnemu Lovretu — 1897, Moja bučela, Valvazorju — 1893, Blagor mrtvim — 1903 i. t. d.) ob predmetno-prigodniški refleksiji v čas in kraj (Triglavu, Silvestrova noč, Božična pesem, Slovo od Bele Krajine, Svojemu ptiču, Materi, Vrbsko jezero, Z Adrije i. t. d.). Nereditokrat je pesnil Medved ob stike ad

¹ Pregledal sem poleg Poezij I in II še Dom in svet (1889—1911), Ljubljanski Zvon (1889—1893) in Koledar Moh. družbe (1895—1910).

usum delphini (Nada, Nebeški gost, Obisk, Juda Iškariot i. p.). Kot miselni lirik, vzgojno umski reflektivnik in satirik govori Medved pretežno objektivno, ne osebnostno čustveno, tako da je za Bodenstedtom in Stritarjevim »drobižem« prav epigonski, občanski, jasen, hladnomiseln, oblikovno ekstemporativen, pravi slovenski Bodenstedt. Še v svoji cikličnosti (Zrna, Trstje in povrtje, Bršljan in bodičje, Šibre, Drobljanci, Gazele, Trnolje, Trnjevi šopki, Blagor mrtvim, Oddaljenim dušam, V samotnih urah, Milim dušam in nemilim) je starinski, bolj leksikalen nego nastrojno ubran in je šele ob Sardenku zaslutil moderno cikliko, ko je bil za eno leto (1900) popolnoma utihnil, v l. 1903. (Pomlad obhaja Donava, Pod mrklim nebom, Na čelešniku, Pomladi, Moja sreča). Kakor oblikovno, je končno Medved tudi vsebinsko mnogo reminiscenčen: Praznih rok — na duši bolan (Goethe); priroda le ostane večnolepa (Goethe); o doba evetoča življenja, o blaženi čas hrepenenja (Schiller); pastir ne menja za krono svoje radosti (Gregorčič); oseba delom daje veljavo (Prešeren); samo pomladi ne umreti (motiv vorrei morire); enak si mi po krvi in po duši sva si brata (Gregorčič); kadar bom v tih gomili spal in grob preraste gosti mah (Jenko); pesmi Venec — 1893 (Schiller-Gregorčič), Prvine — 1896 (Schiller)², Ob robu leta — 1895 (Gregorčič), Moja pesem — 1900 (Aškere) i. t. d.

Vse to bi bila dediščina, ki jo je Medved sprejel, »spovračanje« šole in berila, njegovo epigonstvo, njegov tradicionalizem. Ali je še kaj več v njem? Je. Pravi zvok njegovega ušesa, pravi iraz njegove duše. Kje se javlja v obliki? Kako je zrastel Medved sam v svoji pesmi?

Že Medvedova rima je nad tradicijo nova, svojstvena, folklorno bogata. (Prim. Pod mrklim nebom — Dis. 1895). Ženski stik mu je ljubši mimo moškega: pa sem bral nekje, da je to posebnost moških pesniških narav. Njegov moški stik je pretežno top, zaprt zlog: rekel bi, da je to moč »klešočega« miselca. Razredba rim je artistično spretna: prav gotovo je to svojstvo vseh formalističnih šol, trubadurjev, minezengerjev, renesančnih ljudi, romantikov. Tradicionalni shematizem metra je Medved ohranil, a pokazal je v njem svoj lastni posluš: daktil mu je skoroda tuj. Zelo pa mu prija težki jambski kvinar s stikom. Svoje najmočnejše pesmi je uklesal v tipiki te mere (Bršljan in bodičje, V gozdu, Na materinem grobu i. p.). Tudi »Joba« je prevel v njej in tako ustvaril čudovito lep primerjalni predmet ob lahkotno verzifikacijo Gregorčičevo. Tudi v besedju in besed-

² Sploh slov. miselni lirik, pa miselni Nemeč. Medvedu je Schillerjev gesloviti zanos neskončno prijal. Iz njegovega »Kacijanarja« je mogoče izpisati polne strani, ki dišejo Schillerjevo misel prav jasno parafrazistično.

nem okrasju je dokazal Medved mnogo svoje rasti in moči. Iz jezika belih Kranjčev (kjer se je piti navadil) in iz Bohinja je zajel k svoji bogati domoviniščini. Tudi samostojno tvori. Dokaže naj neurejeni slovarček: prijazniv, nahlepeliti, odsečen, dokledar, paščiti se, razpra, gomata, golehna, navoliti se, vzprejame, mator, droboleti, navdušal, nadima, biljevita draga, prejame, duti, šumota, prevred, divij (nedol.), zreati, gnocalo, grmljavina, lepetati, lepenje, ledina orna, plesno, navček, pripaljen, lazni, zibela, materski, tožnice — vice, zarnica, razsohast, prizarjati, odkovem, oskalje, jarni glasi, žali dnevi, dehtivo hrepenenje, bleskotna luč, duh — studenec brez curka, požira lastni zarod bramor — pobija lastne misli duh... Prav Medvedovo svojstvo je njegov »čisto logični sestav misli« (E. Lampe). Že v Lj. Zvonu (1892) je našel svojo dvokitičnico (Bor in grm, Jelka in bršljan, Rakita in potok, Loza in slavec), iz katere je pozneje zorel njegov trpki aforistični stavek, že tu je našel strnjene epigramni izraz svojega logično štiliziranega čustvenega spoznanja, kakor n. pr. »Spominov nima, ni spoznanja — in srečen je otrk vsekdar; — kjer ni spominov, ni kesanja, — kjer ni spoznanja, ni prevár,« ali pa: »Kdor vedno le smrt preišljuje, — kako mu življenje preseda. — Kdor misli samo na življenje, — kako ga prestraši — smrt blede.« Miselnim pevcem je sploh lastno, da polagajo poudarek v konec pesmi. Za Medveda je ta »krepki in efektni sklepni akord« (E. Lampe) prav manirsko tipičen (Poezije I. 9, 14, 18, 19, 24, 36, 53, 56, 66, 69, 75, II. 6, 7, 14, 15, 16, 21, 23, 24, 29, 31, 34, 36, 46, 52, 77, 79, i. t. d.) in najlepše v antitetični legi adverzativnih pojmov: zdravil ne boste lilij v dušo, a tudi sekali ne ran; Savlov mnogo je na sveti, Davidov ni nič; ljudij je veliko na sveti, a človek le malokateri; srce premnogim poka, a malokomu počí; ljudje so vse človeku, a človek nič ljudem; ali svet je mene varal, ali njega jaz; grenko je mreti in umreti, a mrtev biti je sladko (!) i. t. d. Ko je Medved izbiral svoje »poezije«, se je zrelo zavedal, da je mnogokaj napisal preveč ekstemporativno. Zato je vestno in kritično izbiral in dokazal, da lahkotnost »Šiber«, »Trtja in povrtja« i. p. ni oblikovno propadanje, temveč le neposrednost, svežost domislice.

Še samoniklejši je Medved, če premostrimo vsebinsko njegovo pesem. Saj stoji, da je sin svoje dobe in je sprejel časovno fiziološko od prav tistega pesimizma kakor Gregorčič ali Kranjčević. Tudi Stritar je kumoval (V gozdu). Pa je Medved sam po sebi organsko »duh nemiren« in v resnici doživlja svoj tragos, ki ga seveda za naš okus izpoveduje preveč konvencionalno, svoji emociji neprimerno hladno in štilizirano bodisi v direktni elegiji, bodisi v posredni beležki. (Prim. »vsak poje to, kar mora«; »le ti si boren čutil odrešenik — izraz«; »o, ko bi

mogel ves na dan, zvenel do zadnjega bi dneva«; »moj izraz še daleč ni ves jaz«; »četudi slab je moj izraz, sree mu vendar je posoda«.) Elegika je namreč temeljni glas vsega miselnega in čuvstvenega Medveda, kjer res govori kot pesnik in ne le kot občan v okviru in priložnosti družinskega lista. Lepo ga je mogoče v tem oziru vzporediti z Gregorčičem. Gregorčičevo »jobstvo« je sladko, sentimentalno, Medved s »Savlovim duhom« trga pesem iz sebe. Formalna, muzikalna, za Gregorčiča naravnost tipična darovitost, s katero je mogel »goriški slavec« izpeti svojo boleost in ob melodiji pozabiti, ni dana Medvedu. Medvedu zadržuje tudi klimatični značaj duše in plemena neposredno izpoved. Naivni Gregorčič je občutil ob svojem zvoku estetično ugodje, Medved se ne poslušša, nego grebe kot umski človek le še globlje v svojo rano. Gregorčič je mogel vsaj simbolično izraziti breme svojega stanu, Medved bi ga bil mogel izkleti, opisati ga ni znal. Zato je mnogo zamolčal. (Stranska misel Onemelega slavca. Poez. I. 46.) Osebnostno doživljene erotike ni pel. Da pa jo je bil doživel, dokazujejo spominske refleksije njegovih večernih let (Poezije II. str. 129 sl.). Gregorčičeva pesem je, skratka, sentimentalna meditacija, Medved kolerično reflektira. Kolerično. Zakaj prav veren, prav omejen je glede svoje čuvstvene predmetnosti: trpi za minulim, živi ob grobovih in sanji posmrtnosti, jadi se ob izgubljeni mladosti, ob minljivosti pomladi, ob samotni noči in v praznoti življenja. Iz vere, zaključkov uma in teološkega spoznanja veruje v odrešenje in ne obupa; do mirne, kvietistične resignacije v Bogu se vendar le redko pribije, prav tako redko kakor do objestnosti mlade buršikoznosti (Mnenja — Poez. II. str. 187). Baš v tem tiči problem pesnika Medveda. Skrajno je oseben, v uložni pesmi kot Gregorčič se ni mogel izpovedati. Samo eno tako pesem je pel v »Jutranjem pozdravu« (Poezije II. 192) in po Parmi je postala popevka ob preznano »Ave Marijo«. Problem pesnika Medveda je prav tisti, kakor pri Prešernu brez Čopa. Življenjsko razglasje je ustvarilo Prešerna; razglasje je dalo Medveda med epigoni, ki nikoli nikdar nobenega razglasja niso doživeli, pa niti fiktivno ne! Kakor v Prešernu, utriplje tudi v Medvedu mnogo sarkazma in satire. Čista njegova miselnost je seveda bolj široka nego globoka; bolj je socialist nego pravi filozof in Ušeničnik in Terseglav sta mnogokrat boljše v prozi prav tisto povedala. Nikoli pa ni padel Medved med tiste pesniške filozofnike, katerim je sodil Nietzsche, češ, da svojo misel patetično vozijo, ker bi peš nikamor ne prišla. Ob Medvedovih domislicah se pač včasih človek zamisli pomilujoče, n. pr. če bere o Buru in ježu, Angležu in dihurju, ali pa o

gospodični Simforozi (simferein) s potlačenim nosom, ali pa o Mencingerju, ki je lepše povedal, kakor hodil na Triglav i. t. d. Vendar pa je tudi v tej ekstemporativni Medvedovi epigramatiki toliko osebe in misli, da se mi zdi časovno in vsebinsko edina za Levstikovo in prva pred Župančičevo. Mnogotero Medvedovo invektivo bi mogel s pridom citirati vzgojitelj-apologet. Nekaj domorodnih domislic bi priporočil časnikarjem in našim političnim govornikom. Drugje namreč po svetu vse več in bolj pietetno javni govorniki navajajo svoje pesnike. Poznajo jih pač...

* * *

Izbor Medvedovih pesmi v »Poezijah« iz l. 1906. in 1909. je še vedno premalo izvejano zrno. Izvejati bi kazalo še vse zunanje priložnice in mnogo lirsko-epske literature, ki Aškerčevi realistikni ni kos. Smotreno urejena nova izdaja Medvedovih pesmi (Jugoslovanska knjigarna menda nameruje nekaj tega) bi jasno pokazala, da je Medved ob vsej »usednini« iz tradicije samsvoj duh, velik človek, pravi pesnik, pa najsi tudi samo slovenski in še katoliški Kranjčević. V velikem narodu in v velikem umetniškem okolju, pod boljšim mentorstvom kakor je bilo Lampetovo, kateremu je celo Magnijeva Beatrika cikala preveč na moderno« (Dis. 1896), bi bil zrastel više. Pa je tudi tako baš Medved med vsemi slovenskimi pesniki tisti, čigar težko življenjsko razglasje in miselna zrelost najživeje spominja na Prešerna in s čigar »klesano« besedno lepoto se je mogel tisti čas meriti samo eden — »ulivajoči« Kette...

ZAPISKI.

JEZIKOVNE OCENE.

F. S. Finžgar: *Iz modernega sveta*. Roman. V Ljubljani 1922. Zbrani spisi III.

Roman je prvič izšel l. 1904., zdaj ga je Finžgar jezikovno in stilistično popravil. Primera med staro in novo izdajo nam kaže, da je pisatelj umetniško napredoval. V stari izdaji kakor sploh v prvih povestih je semtertja rad pretiraval, bil gostobeseden, rabil blede papirnate izraze itd.

Zdaj se mu je izraz zgostil. Krepko se glasi n. pr. zdaj: Kakor kip umetnika iz marmora — taka je bila glava Pavle (str. 60). Prej je pisal: Kakor kip največjega umetnika iz najdražjega marmora (Dom in svet, 1904, 209). Pisatelj primerja glavo s kipom iz marmora, ki ga je izklesal umetnik. Pojma umetnik in marmor že sama po sebi izključujeta slabo delo in slabo snov, zato je prilastek nepotreben; še bolj neumesten je prilastek v presežnji stopnji (največji umetnik, najdražji marmor), ker se s tem poudarek premakne s samostalnika na pridevnik in primera potem oslabi. Drug zgled: Nič več mi ne pošlje tiste rogovile, tistega Prosenca (198), prej: tiste titanske rogovile (605). Prejšnja primera ni bila jasna; zdaj vidimo, da